

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL FI DE GRAU

**INCLUSIÓ A L'AULA ORDINÀRIA DELS
ALUMNES TEA**

Catalina Maria Mateu Borrás

Grau de Pedagogia

Facultat d'Educació

Any Acadèmic 2022-23

INCLUSIÓ A L'AULA ORDINÀRIA DELS ALUMNES TEA

Catalina Maria Mateu Borrás

Treball de Fi de Grau

Facultat d'Educació

Universitat de les Illes Balears

Any Acadèmic 2022-23

Paraules clau del treball:

TEA, TEACCH, PEANA, AUTISME, INCLUSIÓ, AULES ORDINÀRIES, ESCOLA

Nom Tutor/Tutora del Treball: Joan Jordi Muntaner Guasp

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor		Tutor	
Sí	No	Sí	No
X	☐	☐	☐

Resum:

El diagnòstic de trastorn d'espectre autista (TEA) va en augment en els últims anys, s'estima que 1% de la població espanyola té TEA. El 81,29% de l'alumnat amb diagnòstic TEA assisteix a centres ordinaris a aules ordinàries.

Amb aquestes dades es veu la necessitat de la inclusió a les aules ordinàries, els docents han d'estar preparats i saber com actuar en cas de tenir alumnat TEA a les seves aules.

Fent alguns canvis a les aules i el centre podem aconseguir que l'alumnat TEA es trobi més agust al seu entorn i es potencia la seva autonomia. Amb alguns canvis a les explicacions i a l'hora d'elaborar les classes s'aconsegueix que l'alumnat TEA pugui seguir la seva educació, evitar els moments d'ansietat i les conductes disruptives.

Els canvis suggerits segueixen principalment la metodologia TEACCH i PEANA, que demostren ser eficients a l'ensenyament amb alumnes TEA.

Abstract

The diagnosis of autism spectrum disorder (ASD) has been on the rise in recent years, and it is estimated that 1% of the Spanish population has ASD. 81.29% of students diagnosed with ASD attend mainstream schools in ordinary classrooms.

These data show the need for inclusion in mainstream classrooms, teachers must be prepared and know how to act in case of having students with ASD in their classrooms.

By making some changes in the classrooms and the centre, we can make ASD students feel more comfortable in their environment and their autonomy is enhanced. With some changes in the explanations and in the way the classes are prepared, we can achieve that ASD students can follow their education, avoid anxious moments and disruptive behaviours.

The suggested changes mainly follow the TEACCH and PEANA methodology, which have proven to be efficient in teaching ASD students.

Índex

1.	Introducció	3
1.1.	Justificació	4
1.2.	Metodologia	5
1.3.	Objectius	6
2.	El trastorn de l'espectre autista (TEA)	7
2.1.	Context històric	7
2.2.	El trastorn de l'espectre autista	8
2.2.1.	Nivells de gravetat	10
2.3.	Diagnòstic	11
3.	Resposta educativa	14
3.1.	Tipus d'escolarització	14
3.2.	Necessitats educatives alumnes TEA	15
3.2.1.	Principis generals d'intervenció	15
3.2.2.	TEACCH	16
3.2.3.	PEANA	17
4.	Guia per a docents	19
4.1.	Relació família-escola	21
4.2.	Escola	23
4.2.1.	Centre educatiu	24
4.2.2.	L'aula	26
4.2.3.	Atenció a l'alumnat	28
4.2.4.	Sistema de treball	30
4.3.	El docent	32
4.4.	Els companys	34
5.	Conclusions	35
6.	Referències	36

1. Introducció

Al llarg dels quatre cursos del Grau de Pedagogia s'estudien els possibles trastorns que es poden trobar a les aules dels centres educatius. El pedagogs han d'estar informats i preparats per a la detecció d'aquests possibles trastorns i la seva intervenció a les aules, d'aquesta manera poder ajudar als mestres i professors per aconseguir una millora en l'adquisició de coneixements i la inclusió de tots aquests alumnes dins les aules ordinàries, juntament amb els seus companys. Per això el tema en que es centrà el present treball de fi de grau es la inclusió a l'aula ordinària dels alumnes amb trastorn d'espectre autista (TEA) a les aules de primària.

El trastorn d'espectre autista (TEA) es un trastorn que ha agafat importància als últims anys, per aquest motiu el present Treball de fi de grau es vol centrar en fer una guia per tutors que tinguin alumnes TEA a les seves aules. Amb aquesta guia es vol cercar les millors tècniques i metodologies per a treballar amb els alumnes TEA, a més de respectar sempre la inclusió de tots els alumnes sense que se'ls aparti i per tant, no es creï una situació de marginació amb l'alumnat amb necessitats de suport educatiu, en el cas d'aquest treball ens centrarem amb la inclusió dels alumnes amb Trastorn d'espectre Autista (TEA).

Amb el treball de fi de grau es vol fer una guia per a tutors d'aules de primària que tinguin alumnes TEA dins les seves aules. Amb aquesta guia es vol donar eines per atendre a tots es alumnes dins l'aula, tenint en compte les necessitats de tots els alumnes.

Durant les pràctiques del grau de pedagogia realitzades al departament d'orientació a una escola pública, vaig poder comprovar com a les aules hi ha una gran quantitat d'alumnes TEA i que cada vegada va en augment. La detecció del TEA a edats primerenques ajuda a poder fer una intervenció i ajudar a la inclusió de a les aules ordinàries d'aquests alumnes.

Si tenim en compte aquests dos factors, el de la importància de la detecció primerenca i de l'augment a les aules ordinàries d'alumnat TEA. És important conèixer tant els factors a tenir en compte per a la detecció del trastorn de l'espectre autista, també és important conèixer les millors tècniques de treball amb aquests alumnes i a més de sempre mantenint la inclusió a l'aula ordinària, sense haver d'excloure als alumnes TEA de les aules o apartant-los.

1.1. Justificació

S'estima que a Espanya 1% de la població té TEA, aquest 1% correspon a unes 470.000 persones només a Espanya. El trastorn de l'espectre autista afecta de manera diferent a cada individu. Aproximadament el 24% dels nens amb TEA presenten una discapacitat intel·lectual associada, el 23% mantenen un funcionament intel·lectual inferior a la mitjana de la població però no es troben dins una discapacitat intel·lectual i finalment el 53% dels nens amb TEA tenen un funcionament intel·lectual dins la mitja o inclús superior a la resta de la població (Vidriales et al., 2020).

La confederació autisme espanya (2019) des de el 2015 desenvolupen un estudi sociodemogràfic i es mostra evident que el nombre de persones diagnosticades amb el trastorn de l'espectre autista a Espanya ha tingut un gran augment en els últims anys.

Seguint amb els estudis de Vidriales et al. (2020), a les Illes Balears trobem que els alumnes TEA assisteixen a diferents centres, el 81,29% de l'alumnat TEA assisteixen a un centre ordinari dins les aules ordinàries, dins aquestes aules tenen un suport educatiu si ho necessiten; el 4,15% a aules UEECO, que són aules per alumnes amb necessitats educatives i aquestes aules es troben a centres ordinàries; el 8,47% a Centres d'Educació Especial, el 2,54% a Centres d'Educació Especial TEA i finalment el 3,56% es matriculen a una modalitat combinada. Dels alumnes TEA que assisteixen a les aules ordinàries el 19,58% estan matriculats a educació infantil, el 45,63% a educació primària, el 32,29% a l'educació secundària i el 2,50% a formació professional bàsica. Com podem comprovar més de la meitat dels estudiants TEA assisteixen a les aules ordinàries amb una gran majoria a educació primària.

En els últims anys s'ha pogut comprovar com hi ha un augment de detecció i diagnòstic del trastorn de l'espectre autista, segons la Conselleria de Sanitat i política social, serveis Murcians de Salut i Subdirecció general de Salut Mental (2012), aquest augment de diagnòstic TEA pot ser causat per varis factors, com un increment donat a un major rigor en el procediment del diagnòstic, al major coneixement i formació de professional o inclús a un creixement real de la incidència d'aquest tipus de trastorn.

Amb l'increment dels casos d'alumnes TEA a Espanya i comprovant que, com a la resta del territori espanyol, a les Illes Balears hi ha una gran quantitat d'alumnes TEA i a més que en més del 50% dels casos prefereixen l'escolarització a centres ordinaris, per tant les aules i els centres ordinaris noten un increment en la diversitat, els alumnes amb TEA tenen unes necessitats educatives que s'han de cobrir i des de les aules se'ls ha d'atendre de la millor manera possible, vist el percentatge podem veure com s'han de tenir present les metodologies i tècniques per a poder atendre a la diversitat de les aules.

Amb l'augment de casos també hi ha una necessitat a l'hora de formar a tots els agents que intervenen amb els alumnes, amb una formació continuada de tots els professionals i seguint amb les investigacions de metodologies per a poder atendre la diversitat a les aules i afavorir als alumnes TEA. Els professionals que intervenen han de saber com actuar amb els alumnes TEA dins les aules ordinàries per no crear un sentiment de marginació dins l'aula ni de la societat.

1.2. Metodologia

La metodologia que s'ha utilitzat per a dur a terme el treball de fi de grau ha estat una revisió de literatura. Es pretén cercar treballs, informes i projectes que parlen de la relació del Trastorn de l'espectre autista i la educació en les aules ordinàries, per a poder fer una guia amb les millors tècniques per poder atendre l'alumnat TEA a les aules ordinàries.

En primer lloc es pretén dur un apartat on s'aclariran els conceptes principals dels quals es parlarà durant el transcurs del treball. És a dir, es farà una primera part on s'explicarà el concepte TEA, de com ha canviat al llarg de l'història, del diagnòstic i del tipus d'escolarització que hi ha pels alumnes TEA.

La segona part es centra en crear una guia amb les metodologies i tècniques per els tutors de les aules ordinàries de primària que tinguin alumnes TEA.

Per a poder crear aquesta guia, en primer lloc s'ha de tenir els conceptes actualitzat i tenir tota la informació necessària el més actualitzat possible, per tant s'ha fet una recerca d'informació dins un període amb un interval de 10 anys, és a dir, des de el 2012 al 2022. En aquesta revisió de literatura s'han cercat projectes, treballs acadèmics, revistes científiques... s'ha cercat tant el concepte TEA per poder fer una bona definició i explicar el concepte, com les diferents metodologies que s'utilitzen a les aules actualment amb els alumnes TEA.

1.3. Objectius

Per a poder dur a terme aquest treball de fi de grau de la millor manera, s'han establert una sèrie d'objectius per a poder arribar a crear una guia pels tutors de primària que tinguin alumnes TEA a les aules ordinàries. Per tant, a continuació es descriuen els objectius generals i específics amb els quals s'ha treballat en el treball següent.

Per una part, l'objectiu general, es el que engloba tota la temàtica amb la que pretén treballar i es el que permet donar una idea general de tot el que es vol demostrar o conèixer.

Per altre lloc, els objectius específics són tots aquells que ens permeten conèixer amb més detall l'objectiu general, ja que ajuda a respondre de manera més específica la temàtica amb la que volem treballar.

L'objectiu general es:

- Creació d'una guia per a tutors d'aules ordinàries amb alumnes TEA.

Aquest objectiu ens permet veure de manera més generalitzada, engloba el propòsit que tenim amb el següent treball de fi de grau.

Els objectius específics són els següents:

- Conèixer millor el Trastorn de l'espectre autista.
- Recollir tècniques i metodologies utilitzades dins les aules ordinàries per atendre a l'alumnat TEA.

Amb aquests objectius més específics permet que donem resposta de manera més concreta la problemàtica que s'ha plantejat com a tema d'investigació.

2. El trastorn de l'espectre autista (TEA)

2.1. Context històric

Hi ha tres etapes principals en el estudi de l'autisme. (Escobar, et al. 2016).

- En la primera època que va del 1943 al 1963, avarca els primers vint anys, en aquesta època era considerat un trastorn emocional. Es pensava que els pares eren els responsables de les alteracions que apareixen als nens i que no han donat l'afecta necessari als seus fills.
- La segona etapa que va del 1963 al 1983, en aquests anys ja es va deixar de costat la hipòtesis anterior de que era un trastorn emocional, en aquesta etapa es tenen les primeres sospites de que l'autisme està associat a un trastorn neurobiologic, el que fa pensar que es tracta més d'un desajust cognitiu que efectiu. Aquí ja comencen a realitzar estudis enfocats en diferents models per a intentar explicar l'autisme.
- Finalment l'etapa actual, on apareixen diferents teories tant psicològiques com neurològiques que ajuden a atendre les alteracions d'aquest trastorn i la seva incidència

La primera vegada que s'utilitza el concepte autista, va ser pel psiquiatre Eugen Bleuler l'any 1908. S'utilitza per a pacients esquizofrènia que estaven en el seu propi món. El significat d'autisme ve de "autos" que en grec significa un mateix. Al 1943, psiquiatra infantil Kanner va estudiar a 11 nins, aquests nins presenten dificultats en la interacció social, dificultats en els canvis de rutines, presenten bona memòria, també sensibilitat als estímuls sensorials (sonors especialment), bona potencia intel·lectual, ecolàlies i dificultats en l'activitat espontània. Un any després Hans Asperger al 1944 va estudiar a uns nens que tenen moltes semblances als nens de Kanner, tot i que els nens d'asperges no tenien ecolàlia, sinó que parlaven com a adults. Bettelheim estudia els efectes de sessions amb nens que va anomena autistes i va afirmar que els problemes dels nens era la falta d'afecte de les mares. Rimland psicòleg i pare d'un nen autista no estava d'acord. Al 1970 es va fer més conegut l'autisme i 10 anys després (1980) es va traduir el treball Asperger (Ananya Mandal, 2019).

El concepte de autista ha variat des de la seva descripció original, ara es parla de trastorn de l'espectre autista (TEA), donada la afectació cognitiva i del llenguatge. Al 1968 l'autisme era considerat un símptoma de l'esquizofrènia, al 1980 va canviar a un trastorn mental i es va introduir l'autisme infantil, al 1987 és va eliminar l'autisme infantil i es va substituir pel trastorn autista. Al 2000 van definir l'autisme baix tres categories: alteració en la interacció social; alteració en la comunicació; i patrons de comportament,

interessos i activitats restringides, repetitives i estereotipades. Al 2013 tots els subtipus de l'autisme van quedar en una sola categoria "Trastorn de l'espectre autista" i es fusionen quatre dels cinc subtipus vigents: trastorn autista, trastorn desintegratiu infantil, trastorn d'Asperges i trastorn generalitzat del desenvolupament no especificat. El trastorn de Rett ja no forma part d'aquest sistema de classificació. (Bonilla i Chaskel, 2016).

Amb el DSM-5 la Organització Mundial de la Salut (OMS) i l'Associació Americana de Psiquiatria (2013) va eliminar els 5 tipus d'autisme, que eren:

- En primer lloc el Trastorn autista o síndrome de Kanner, que es l'autisme més clàssic.
- En segon lloc el síndrome de Rett, únicament en infants, implicava una significativa degeneració motriu.
- En tercer lloc el trastorn desintegració de la infància, després d'un desenvolupament aparentment normal, es produeix una regressió evolutiva.
- En quart lloc el síndrome d'Asperger, no hi ha un retràs intel·lectual, es situa en el pla de la interacció social.
- En quint lloc el trastorn generalitzat del desenvolupament no específic, es un trastorn no especificat en els grups o en una sintomatologia atípica

Actualment el DSM-5 agrupa tots els síndromes i trastorns mencionats en un sol concepte Trastorn de l'espectre autista. A més trobem tres graus diferenciats de TEA.

2.2. El trastorn de l'espectre autista

El trastorn del espectre autista (TEA) és un trastorn neurobiològic, que afecta al sistema nerviós i el funcionament cerebral, això dóna lloc a dificultats a l'hora de la intervenció social i a la comunicació, també amb la flexibilitat del pensament. No es possible determinar una causa única que expliqui la aparició del trastorn de l'espectre autista, però si la implicació genètica en el seu origen. (Vidriales et al. 2020).

El Trastorn de l'espectre autista (TEA) és un trastorn que persisteix per a tota la vida. Trobem que el percentatge mundial de persones amb TEA es de 1%. És més freqüent en homes que en dones, en una relació de 4:1, tot i que s'ha observat que les dones amb TEA tendeixen a expressar un major compromís cognitiu (Bonilla i Chaskel, 2016).

El trastorn de l'espectre autista es conceptualitza com un conjunt de conductes específiques, aquestes conductes resulten no convencionals, això dificulten a la persona la seva adaptació a l'àmbit social i familiar, aquestes dificultats destaquen en el context educatiu. Les persones amb TEA són incapaços d'assumir esdeveniments espontanis o aquells que sorgeixen a la vida quotidiana, és per això que han de tenir una rutina totalment planificada i amb rutines (García-Cuevas i Hernández 2016).

El Trastorn de l'espectre Autista és un conjunt d'alteracions que afecten al desenvolupament infantil. La forma en la que aquestes alteracions es manifesten varien molt d'una persona a una altre, d'aquí que es parli de "espectre", existeixen diferents maneres en la que es manifesta (Conselleria de Sanitat i política social, serveis Murcians de Salut i Subdirecció general de Salut Mental, 2012).

La idea de trastorn defineix una condició en què es veuen alterades un conjunt de capacitats en el desenvolupament comunicatiu, social i cognitiu. El d'espectre explica la dispersió dels símptomes. Ens trobem davant d'un conjunt de símptomes semblants que permeten identificar el trastorn però que presenta una àmplia diferència en afectar-los. El TEA és una discapacitat del desenvolupament que, igual que altres, es presenta de forma permanent al llarg de la vida, no hi ha cap tractament que elimini aquesta condició. (Gallego Matellán, 2012).

Estudis realitzat a Europa i als Estats Units apunten a una prevalença que oscil·la entre 0.5 a 1 cas per cada 150 nens en edat escolar. Confirmen també que es presenta de manera més freqüent entre els homes que en les dones i no existeixen diferències en quant a la seva aparició entre les diferents cultures o classes socials (Conselleria de Sanitat i política social, serveis Murcians de Salut i Subdirecció general de Salut Mental, 2012).

L'autisme no es un trastorn cerebral simple, els avenços més recents indiquen la importància dels factors genètics i factors que donen lloc a alteracions cerebrals molt primerenques. El diagnòstic clínic, ja que fins ara no hi ha cap marcador biològic ni proves o procediments tècnics per identificar aquells nens que compleixen criteris diagnòstics de TEA. En el diagnòstic s'utilitzen els manuals del CIE 10 (Classificació Internacional de malalties de l'Organització Mundial de la Salut) i DSM IV-TR (Manual de Trastorns Mentals de l'Associació Americana de Psiquiatria) (Conselleria de Sanitat i política social, serveis Murcians de Salut i Subdirecció general de Salut Mental, 2012).

Durant alguns anys, hi ha hagut una creença amb les vacunes, com a possible causa pel desenvolupament del TEA, uns estudis realitzats per Andrew Wakefield van associar la vacuna triple viral amb l'aparició de l'autisme. Finalment es va demostrar que no es així. I uns estudis realitzat amb germans bessons han mostrat que el Trastorn de l'espectre autista té un gran component genètic, més del 80%. El component genètic del TEA ha

demonstrat ser complexa, hi ha evidències que mostren que hi ha fins a 1000 gens implicats. (Bonilla i Chaskel, 2016).

Segons el Govern Balear (2015) es calcula que dues mil persones de menys de divuit anys poden estar afectades pel TEA, a més els estudis diuen que el trastorn afecta principalment als homes. Aproximadament el 40% de les persones afectades d'autisme pateixen una discapacitat intel·lectual greu, el 30% sofreixen una discapacitat intel·lectual lleu o moderada i el 30% restant tenen un nivell intel·lectuals dins o superior a la mitja.

2.2.1. Nivells de gravetat

Amb la publicació del DSM-5 al 2013 va quedar modificat la classificació de l'autisme, al DSM IV-TR (anterior al DSM-5) hi havia diferents trastorns de l'espectre autista que són: trastorn autista, síndrome d'Asperger, trastorn generalitzat del desenvolupament no especificat, entre altres, aquests trastorns es van englobar en la publicació DSM-5 només en un únic trastorn, el Trastorn de l'Espectre Autista, per altre lloc inclou 3 graus de severitat tant en símptomes de la comunicació social com de comportament restringit i repetitiu (American Psychiatric Association 2013).

Seguint amb Hervás, Balmaña i Salgada (2017), amb la nova classificació és passa a un concepte de l'autisme com un espectre de trastorn amb diferents severitats i un conceptualització més dimensional. A més altres estudis recents de TEA han trobat que existeix una millora amb l'edat, tant en els símptomes com amb la millora funcional. Tot i això s'ha de recordar que es un trastorn crònic.

Segons la American Psychiatric Association (2013) al DSM-5 proposa tres nivells de gravetat. Que són el següents:

- **Nivell 1** correspondria a persones amb habilitats per a la comunicació verbal i motivat per interactuar amb altres tot i que els intents de comunicació poden resultar peculiars pels altres. En relació a la comunicació social trobem que tenen dificultats per iniciar interaccions socials, poden pareixer que tenen poc interès en les interaccions socials. En relació al comportament mostren una inflexibilitat de comportament en funció d'un o més contextos, presenten algunes dificultats per alternar activitats i presenten alguns problemes d'organització i de planificació, dificultant així la seva autonomia.
- **Nivell 2**, en relació a la interacció només ho fan quan el tema és del seu interès, les frases son senzilles, tenen dificultats notables amb les aptituds de comunicació social verbal i no verbal. A més presenten una inflexibilitat de

comportament, tenen dificultats en els canvis i presenten comportaments restringits i repetitius.

- **Nivell 3**, tenen una comunicació verbal limitada amb poques paraules, la seva conducta resulta extrema. Presenten una deficiència greu amb la comunicació social verbal i no verbal causant alteracions greus del funcionament. Mostren una inflexibilitat de comportament, hi ha una d'extrema dificultat per fer front als canvis.

Bonilla i Chaskel (2016) expliquen que al primer nivell l'infant necessita ajuda en la comunicació, tenen problemes d'organització i planificació. Al segon nivell l'infant necessita més ajuda, hi ha dificultats en la comunicació verbal i no verbal, inflexibilitat del comportament, dificultats davant els canvis, podem observar conductes repetitives com ecolàlies. Finalment al tercer nivell, presenten grans deficiències en la comunicació verbal i no verbal en una comportament molt inflexible, extrema dificultat per afrontar canvis, comportaments repetitius que interfereixen notablement amb el funcionament en tots els àmbits i presenten una ansietat intensa davant del canvi.

La confederació autismes Espanya (2022) explica que les persones TEA tenen dificultats per respondre de manera flexible als diferents contextos i de la forma de pensar. Els canvis i les situacions imprevistes els pot causar un gran esforç, malestar i ansietat, això ho poden manifestar de diferents maneres com pot ser, la insistència en que les coses sempre siguin de la mateixa manera, un repertori limitat d'interessos o en un comportament rígid i repetitiu com per exemple repetir una frase exactament igual, això últim es diu ecolàlia. També poden presentar alteracions en el processament dels estímuls, poden mostrar malestar amb determinats sons, olors, llums, textures, gustos... o al contrari fascinació o interès inusual per aspectes sensorials.

2.3. Diagnòstic

El detecció precoç es decisiva per iniciar una atenció primerenca i per tant ajudar als nens a desenvolupar les seves habilitats (Gallego Matellán, 2012).

Per poder fer un detecció primerenca és important conèixer les peculiaritats que diferencien els nens amb TEA dins del grup d'edat. Dins les característiques de comunicació trobem que els és complicat iniciar ells la comunicació, presenten dificultats per establir converses recíproques amb els alteres, en ocasions no tenen en compte l'espai personal dels seus companys, presenten algunes dificultats a l'hora de mantenir un contacte visual amb aquella persona amb la que estan mantenint una conversa. Respecte al seu llenguatge poden transmetre algun missatge

inadequadament, ja que el seu pensament és literal i poden interpretar literalment tot allò que els diuen, s'expressen en franquesa sense considerar com afectar a les altres persones, també els costa reconèixer la comunicació no verbal. En algunes persones amb TEA podem veure un to de veu monòton (Gallego Matellán, 2012).

Tenint en compte la gran varietat de la simptomatologia dins l'espectre autista el diagnòstic és difícil, per tant, sovint s'arriba al diagnòstic TEA descartant altres causes que provoquen símptomes similars. Els experts apunten que no tots els autistes tenen problemes de sociabilitat, però si una socialització complexa i diferent a les dels nens de la seva edat. Com més alt tingui el quocient intel·lectual i més baix el grau d'afecció, més es tarda en arribar al diagnòstic (Govern de les Illes Balears, 2012).

Per a poder fer una detecció primerenca del TEA és important tenir en compte els signes d'alerta, a la Generalitat de Catalunya al Departament d'Educació (2022) trobem els signes d'alerta segons l'etapa educativa.

- **Educació infantil** → falta de llenguatge o un llenguatge repetitiu, comprensió literal, no conèixer les pautes del joc, tendència al joc en solitari, classificació, desorientació, resistència als canvis, incomprensió dels espais, rigidesa, interessos restringits, rebuig amb alguns sons, olors, gustos, textures i espais.
- **Educació primària** → bona memòria, interessos concrets, gran capacitat de concentració davant de tasques, li agraden les normes, pensament literal, mancances de l'espontaneïtat, dificultats per discriminar la informació i dificultats per flexibilitzar l'acció i el pensament.
- **Educació secundària** → respecte per les regles, meticulositat, bona memòria, llenguatge literal, desconfiança al desconegut, manca en habilitats socials, inflexibilitat del pensament i manca d'intuïció social.

Un diagnòstic primerenc del TEA permet iniciar una intervenció i per tant aconseguir un efecte positiu en el neurodesenvolupament del nen o nena. És molt complex fer un diagnòstic TEA, per la particularitat de com es manifesta i com s'expressen els símptomes segons l'etapa de la vida, a més no existeix un biomarcador específic que determina el trastorn. Els criteris de diagnòstic clínic del TEA es troben al Manual Diagnòstic i Estadístic dels Trastorns Mentals (DSM-4) i a la Classificació Internacional de malalties (CIE-10) (Velarde-Incháustegui, Ignacio-Espíritu, Cardenas-Soza, 2021).

El circuit EADISOC té com objectiu general avaluar, detectar i diagnosticar els alumnes que presentin dificultats en la interacció i comunicació social. El protocol de derivació EADISOC és el que s'utilitza actualment per a començar quan es té sospita de TEA a les illes Balears, aquesta avaluació la poden sol·licitar des de educació i sanitat. Per iniciar el protocol des de l'escola és segueixen les passes següents. Primer davant la sospita de TEA es contestar el document de senyals d'alarma, trobem tres documents (NICE 0-5

anys, NICE 5-11 anys, NICE 11-18 anys) s'ha d'omplir el que correspongui per l'edat de l'alumne, això ho faran l'orientador del centre i la tutora. El segon pas es que la tutora omplir l'informe escolar, trobem el document corresponent segons l'etapa educativa. El tercer pas amb consta en que l'ordinador ha d'omplir l'AMSE i la família (amb l'ordinador) el M-CHAT si es major de 4 anys i el SCQ si es menor d'aquesta edat. En quart lloc l'ordinador del centre ha de fer l'avaluació psicopedagògica corresponen, passant aquelles proves que vegi oportunes i necessàries. Després l'ordinador omplirà el document de derivació a EADISOC, avisarà a la família per a que firmin la derivació a EADISOC i a pediatria per a proves complementàries (EADISOC, 2021). Tots aquest document es troben a la pagina del CAIB a l'apartat EADISOC, també trobem documentació de com s'ha de fer la correcció d'aquests documents.

3. Resposta educativa

3.1. Tipus d'escolarització

A Espanya l'escolarització dels alumnes que presenten necessitats educatives especials es regeix pel principi de normalització i inclusió, s'assegura la no discriminació i la igualtat en l'accés en la permanència al sistema educatiu. L'escolarització d'aquets alumnes en centres d'educació especial, només serà possible sempre que no es pugui atendre la diversitat en el centre ordinari. (Federación de enseñanza, 2013).

Segons el Govern de les Illes Balears (BOIB 15 de maig 2015):

“els alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu que requereixin una atenció educativa diferent a l'ordinària amb la finalitat que puguin assolir el màxim desenvolupament possible de les seves capacitats personals i els objectius establerts per a tots els alumnes, han de rebre suport educatiu específic, si cal, s'han d'establir les mesures curriculars i organitzatives oportunes que assegurin un progrés adequat”.

A les Illes Balears tenim diferents modalitats educatives, trobem els centres d'educació a centres ordinaris, on per assegurar l'assoliment dels coneixement és fan suport educatiu als alumnes que així ho necessiten. Trobem modalitat d'educació a centres especials, als centres s'ofereix ensenyament als alumnes amb necessitats educatives especials que no poden ser atesos amb les mesures d'atenció a la diversitat dels centres ordinaris. També trobem unitats educatives específiques a centres ordinaris, que son centres d'educació especial que es creen dins els centres ordinaris, estan orientats per aquells alumnes que presenten necessitats educatives especials de caràcter greu. I finalment trobem l'escolarització combinada, aquesta modalitat implica la combinació entre un centre d'educació especial i un centre ordinari (BOIB 15 de maig 2011).

Els criteris d'escolarització en tots els territoris espanyols mostren una tendència comú que consisteix en una escolarització dels alumnes TEA que presenten necessitats educatives especials en centres educatiu ordinaris. Per tant, l'alumnat TEA és preferiblement escolaritzat en centres ordinaris, amb les ajudes necessaris (Vidriales et al. 2020).

Les aules UEECO són una altra opció d'escolarització, són aules específiques localitzades als centres ordinaris destinades a alumnes que presenten necessitats educatives especials de caràcter greu. L'alumnat passa la major part de les hores lectives en aquest tipus d'aula i tenen un grup de referència amb el qual comparteixen algunes activitats (Vidriales et al. 2020).

A les Illes Balears trobem les UVAI son unitats volants d'atenció a la integració, estan formades per professionals, es desplacen als centres ordinaris on els alumnes es troben matriculats, proporcionen una resposta educativa adaptada a les característiques particulars dels estudiants amb necessitats educatives especials, com poden ser els alumnes TEA. Son unitats d'atenció específica per alumnat TEA que es troben escolaritzat al segon cicle d'educació infantil i en el primer cicle d'educació primària (Vidriales et al. 2020).

3.2. Necessitats educatives alumnes TEA

Per les diferències en quant al nivell d'intel·ligència, capacitat i potencial dels alumnes amb TEA, és difícil establir una estratègia educativa i patrons metodològics que siguin vàlids per a tots els alumnes diagnosticats amb TEA. Els experts recomanen, menys els casos afectats més greus, que l'educació es dugui a terme en una aula ordinària. Tenir un alumne TEA, pels mestres, pot resultar un repte personal i professional, ja que han de cercar les millors estratègies per atendre a tots els alumnes. Per altre lloc pels companys pot resultar una experiència única de convivència amb la diversitat (Equip d'Educació, Universitat internacional de Valencia, 2022).

3.2.1. Principis generals d'intervenció

L'alumnat amb TEA presenta una gran diversitat en les seves habilitats lingüístiques, interacció social, funcionament intel·lectual i el rendiment acadèmic, per tant les necessitats de suport educatiu varien molt d'un estudiant a un altre. Per tant, l'atenció educativa a l'alumnat TEA ha de contemplar una gran tipologia i un suport educatiu que permet donar resposta a tots els estudiants i així poder avançar amb el seu desenvolupament (Vidriales et al. 2020).

Per a poder dur actuar dins l'aula es cercarà una estructuració temporal per aconseguir un context escolar que minimitzarà l'aparició de dificultats que poden interferir en l'activitat acadèmica dels alumnes TEA. És molt important fer servir indicadors visuals, utilitzar un mètode visual per a l'organització del temps a l'aula ajuda a tots els nens a planificar les seves activitats però als alumnes TEA els aporta informació clara i necessària que l'ajudarà a conèixer el que ha de fer i saber el que ve després contribueix a baixar els nivells d'ansietat. La utilització d'un horari visual, mitjançant pictogrames aportarà seguretat. La senyalització dels espais també és important per afavorir l'autonomia dels alumnes i no només dins l'aula, sinó, tot el centre escolar ha d'estar senyalitzat (Gallego Matellán, 2012).

L'alumnat TEA requereix que adaptem l'entorn en funció de les necessitats. S'ha de tenir en compte unes consideracions generals, com són, conèixer i respectar les seves particularitats sensorials, dissenyar l'entorn, simplificar i explicitar el llenguatge, evitar la sobrecàrrega cognitiva, organitzar i estructurar l'espai i el temps (Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació, 2022).

3.2.2. TEACCH

El mètode TEACCH (Treatment and Education of Autistic and related Communication Handicapped Children) es un programa al servei de les persones TEA i està orientat a abordar les seves dificultats. És un programa d'ensenyament estructurat que afavoreix l'aprenentatge, augmenta el grau d'autonomia i el control sobre la conducta. (Sandra Moreno, 2021)

El mètode TEACCH va ser dissenyat en els anys 70 amb la intenció de millorar el desenvolupament social, conducta dels alumnes que presenten trastorn de l'espectre autista. La metodologia TEACCH (Tractament i educació de nens amb autisme i problemes associats de comunicació) es presenta per desenvolupar objectius en aquelles persones que presenten trastorn de l'espectre autista, està dirigit a totes les edats per a millorar les relacions socials, desenvolupar habilitats que afavoreixen l'aprenentatge, fomentar l'autonomia, millorar l'adaptació d'aquests alumnes (UNIR, 2021).

Mónica Gómez (2021) explica que la metodologia TEACCH es una ensenyança estructurada en la que s'adapta l'aula en zones de treball, es realitzen feines curtes i anticipades. Això proporciona seguretat i tranquil·litat a l'alumne, a més facilita la comprensió de la situació. Per això és un mètode d'ensenyança forma part de la pràctica educativa actual.

Aquest mètode té com objectiu principal ajudar a les persones TEA i les seves famílies a que tinguin una vida en comunitat més autònoma, potenciant els seus interessos, necessitats i habilitats. (Adalid i Navarro, 2020).

L'enfoc TEACCH es centre en comprendre l'autisme, modificant i estructurant l'ambient per a adaptar-lo a les dificultats que presenten les persones TEA. Els principis de la intervenció TEACCH inclou, l'organització de l'ambient minimitzant distraccions, fer horaris visuals que permeten a l'alumne conèixer les seqüències i d'aquesta manera poder anticipar-se, sistemes de treball per a potenciar el treball autònom i activitats estructurades. La metodologia TEACCH no només ajuda als alumnes TEA sinó que aprofita les potencialitats de tots els alumnes. (Sanz-Cervera, al, et. 2018).

El mètode TEACCH estructura la intervenció en quatre components principal.(Moreno,2021)

- **Organització física** → es centre en l'estructura de l'aula, les àrees han d'estar senyalitzades.
- **Horari** → on surtin totes les activitats que ha de fer l'alumne cada dia.
- **Sistema de treball** → el llistat de passes que ha de seguir l'alumne per realitzar una activitat.
- **Informació visual** → per donar informació hem de tenir un suport visual sempre.

Alvarez (2020) explica que si es vol utilitzar el mètode TEACCH com a resposta educativa s'han de tenir en compte:

- Procura un ambient estructurat
- Utilitzar un aprenentatge sense errors.
- Utilitzar el suport visual.
- evitar les preguntes indefinides, els dobles significats i el sarcasme.
- Afavorir la comunicació funcional

Finalment del mètode TEACCH dir que els alumnes que utilitzen aquesta estratègia mostren com estan més tranquils, més segurs i realitzen tasques de manera independent durant períodes de temps més llarg. (Rosa Alvarez, 2020)

3.2.3. PEANA

El projecte PEANA va ser ideat l'any 1990 per un equip de professionals del Centre Concertat d'Educació Especial CEPRI, els components d'aquest equip són Javier Tamarit, Joaquin de Dios, Santiago Domínguez, Laura Escibano entre altres. (Ródenas, 2014).

El projecte PEANA, es el Projecte de Estructuració Ambiental en l'aula de Nins/es amb Autisme. Les persones amb TEA presenten dificultats per a comprendre l'entorn, per aquest motiu es recomanable l'organització de forma estructurada i l'organització de l'espai i el temps, això afavoreix i fomenta la comunicació, la anticipació i la predicció de les activitats futures. Per a treballar amb alumnat TEA resulta molt útil la representació mitjançant pictogrames. Això és l'objectiu del projecte PEANA, que es basa en la utilització de claus visuals, dirigides a dues dimensions: l'ordenació de l'espai i el temps (Francisco Tortosa Nicolás, 2018).

El programa PEANA es fonamenta en que si un nen no té la capacitat per entendre l'entorn, es l'entorn el que ha de modificar per a que el nen el pugui entendre. (Ródonas, 2014).

Francisco Tortosa Nicolás (2018) explica què per a la ordenació de l'espai, s'ha de fer una distribució a l'aula en espais dedicats a determinades activitats (exemple: racó de relaxació, racó del joc...), s'han d'utilitzar claus visuals per a comprendre millor els espais. Per a ordenar el temps s'utilitzen agendes i horaris també visuals. El projecte PEANA té els objectius de donar autonomia als alumnes, augmentar la llibertat i flexibilitat d'acció, desenvolupar les competències comunicatives, comprendre les nocions de temps, disminuir els nivells d'ansietat i millorar la vida del grup.

El programa PEANA es aplicable a totes les persones, ja que qualsevol persona necessita organitzar l'espai i el temps. (Ródonas, 2014)

L'objectiu principal del programa PEANA es "conseguir la màxima independència en l'àmbit personal, físic i social". Després conta amb diferents objectius segons l'àrea d'aprenentatge que són (Ródonas, 2014):

- **Àrea de la sociabilitat** → creació de rutines que permetin la predicció i planificació.
- **Àrea psicomotricitat** → desenvolupar la visió espacial.
- **Àrea cognitiva** → discriminar i comprendre nocions espacials i temporals.
- **Àrea independència personal** → crear habilitats i normes que ajuden a adquirir la màxima autonomia.
- **Àrea del llenguatge i comunicació** → potenciar l'ús d'habilitats comunicatives.

4. Guia per a docents

A continuació, es desenvoluparà una guia per a docents amb alumnes TEA dins les aules ordinàries dels centres d'educació primària.

Amb aquesta guia el que es vol aconseguir es una integració dels alumnes TEA a les aules, que no és centin apartats dins l'aula. A més també es vol ajudar als docents a poder atendre les necessitats educatives d'aquests alumnes. Amb la guia que es proposa no només ajuda als alumnes TEA sinó que ajuda a tots els alumnes.

Per poder atendre l'alumnat TEA els docents han de tenir una serie de coses present, s'ha de cercar la millor manera d'atendre a tots els alumnes sense deixar a cap exclòs.

Com ja s'ha mencionat anteriorment el TEA es un trastorn complex que afecta de forma diferent a cada individu i segons la gravetat. Tinguent en compte això podem saber que es dificil atendre l'alumnat TEA dins l'aula ordinària. Cada persona té característiques diferents, però hi ha una serie d'aspectes generals que podem seguir per ajudar a tots els alumnes.

Algunes característiques generals de les persones TEA:

- Dificultat per assumir l'espontanietat
- Inflexibilitat en el seu comportament
- Dificultats en el contacte visual
- Alteració en la comunicació verbal
 - To de veu monòton
- Alteració en la comunicació no verbal
 - Dificultats per reconèixer la comunicació no verbal
- Alteració en el desenvolupament social
 - Dificultat per iniciar la comunicació
 - Dificultat per establir converses recíproques
- Alteració en el desenvolupament cognitiu
- Problemes d'organització i planificació.

La guia consta de quatre punts important:

- En primer lloc trobem el punt de relació família-escola allà s'explica la importància d'aquesta relació, com es pot potenciar la relació. A més de la

família també s'ha de tenir present a l'hora d'establir una relació amb els altres especialistes implicats amb l'alumne. També el punt explica quines maneres es pot dur a terme aquesta relació família-escola.

- En segon lloc trobem el punt de l'escola, el punt consta amb diferents subpunts per explicar els canvis i com s'ha d'adaptar l'entorn per atendre les necessitats de l'alumne. Els subpunts que trobem són centre educatiu, aula, atenció a l'alumnat i sistema de treball.
 - Al primer, centre educatiu; parlem dels canvis que es fan de manera general i de manera senzilla per adaptar l'escola a l'alumnat TEA.
 - El segon, l'aula; es centre en els canvis físics que es poden fer a l'aula per mantenir sempre l'aula ordenada, mantenir una rutina, saber que ve després...
 - El tercer, atenció a l'alumnat; es centre directament en l'atenció que han de fer els docents amb l'alumne en qüestió, com el poden ajudar, canvis que només respecten a l'atenció d'aquests alumne.
 - El quart, sistema de treball; es la manera de treballar directament a l'hora de realitzar les classes, les explicacions i les activitats d'aula.
- En tercer lloc trobem el punt del docent, son les claus principals que ha de tenir en compte el docent per atendre directament a l'alumne, tot allò que un docent que tingui un alumne TEA ha de tenir present.
- En quart lloc trobem el punt dels companys, aquí es parla de punts per a ajudar a la relació entre iguals, ajudar a que no es produeixi una exclusió dins el grup cap el company TEA.

Amb aquests punts el que es vol es poder atendre de la millor manera a l'alumnat que ho necessita, les pautes a seguir són necessàries per un grup d'alumnes però que al mateix temps es poden beneficiar tots els alumnes.

Aquesta guia es fa basada en els principis del mètode TEACCH, el programa PEANA i les aportacions d'altres autors que han realitzat estudis amb l'intervenció dels alumnes TEA a les aules.

Aquesta intervenció és fa pensant tant amb els alumnes TEA com amb els alumnes no TEA, ja que, els experts consideren que es beneficiós que els alumnes TEA vagin a una aula ordinària, en primer lloc beneficiós per la seva socialització i pels altres alumnes també es una experiència beneficiosa per comprendre d'una millor manera la diversitat en que es trobaran a la societat. (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

Hem de tenir en compte també que cada alumne té les seves pròpies necessitats, no tots els alumnes TEA tenen les mateixes necessitats, les necessitats individuals de cada alumne han de ser ateses per poder tenir accés al coneixement. (Gallego, 2021)

4.1. Relació família-escola

L'escola i la família són els dos punts que marquen als alumnes a l'hora de formar-se, per tant s'entén que aquests dos factors han d'anar lligats de la mà. L'escola no és l'únic context educatiu de l'alumne. (De León, 2011)

L'educació és un procés molt llarg, comença a casa amb la família i continua a l'escola, per tant, se necessita de les dues parts per aconseguir un desenvolupament ple. L'escola ha d'acceptar la importància de la participació i col·laboració dels pares a l'educació. (Dominguez, 2010)

A l'hora de realitzar la proposta educativa és important incloure a la família de l'alumne. Mantenir una constant relació entre l'escola i la família és important per comprovar en freqüència si es van complint els objectius marcats. (Mulas, al, et. 2010)

Per una bona intervenció és fonamental una col·laboració entre la família i els professionals que intervindran. La col·laboració constant entre família, tutor, altres docent, equip d'orientació del centre (orientador, PT, AL) i altres professionals que atenguin a l'alumne ha de ser constant. (Gallego Matellán, 2012).

Amb un alumne TEA es essencial una relació de coordinació i col·laboració entre família i tots els implicats en l'educació de l'alumne. (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

Per poder establir una bona relació amb la família de l'alumne és important escoltar els pares i demanar ajuda quan es necessita, els pares coneixen els seus fills. A més es important que els pares es sentin escoltats i que se'ls té en compte a l'educació del seu fill dins l'aula. (Dominguez, 2010)

Una bona eina de comunicació entre el tutor i la família és l'agenda, permet a la família col·laborar amb l'organització del temps que l'alumne ha de dedicar a les feines de classe. A més es pot utilitzar per afavorir l'autonomia de l'alumne. La família ha d'estar informada d'unes quantes coses, per poder aplicar els mateixos estàndards tant a casa com a classe. Els pares han de tenir informació del que estan treballant els seus fills a l'escola. Amb la informació clara podran ajudar al seus fills a crear un horari setmanal. (Gallego Matellán, 2012).

Que els pares col·laborin, per tant, tenir una bona relació família-escola, té moltes avantatges, com ens explica Dominguez (2010), com avantatges trobem, més facilitat en

les respostes a les necessitats de l'alumnat, reducció dels conflictes i de la resistència al canvi, un augment de la productivitat i millor acceptació als objectius marcats.

Com bé diuen els autors ja mencionats una bona relació família escola es essencial pel bon desenvolupament educatiu dels alumnes, però en el cas dels alumnes amb algun tipus de necessitat educativa és més important aquesta relació per poder actuar de la millor manera i de manera coordinada tots els implicats.

Per poder dur a terme una bona coordinació entre la família, l'escola i altres especialistes que intervenen amb l'alumne és important tenir desde principi de curs unes pautes i acordar com es pot dur a terme aquesta relació.

És important escoltar tota la informació que ens poden donar els pares, d'aquesta manera podem conèixer abans l'infant i per tant, adaptar-nos millor desde el primer moment a les necessitats del nen, i a més, d'aquesta manera els pares poden veure com se'ls té present a l'hora d'atendre el seu fill.

També és important demanar ajuda als pares, ells coneixen millor els seus fills, per tant quan es tenen dubtes de com poder ajudar a l'infant s'ha de demanar ajuda als pares.

Uns dels mètodes que es mencionen més es establir unes tutories periòdicament per poder parlar de manera directe. El tutor ha de mantenir informat a la família de com va avançant l'alumne, que estan fent a l'escola per ajudar a l'alumne... Igual que la família ha de comunicar tot allò que poden observar a casa o si hi ha algun canvi amb l'alumne que pugui influenciar a l'estat d'aquest.

Un altre recurs també ja comentat es l'agenda, en ella es pot mantenir una comunicació diària entre família i escola. El tutor cada dia ha d'explicar a l'agenda tot allò que ha passat, a més tant la família com l'escola ha d'ensenyar a l'alumne a anotar allò tot el que ha de fer a casa, d'aquesta manera la família pot comprovar allò que ha de fer el nen i a més ensenya'm a l'alumne a ser el més autònom possible.

En conclusió els recursos més utilitzats per tenir una bona relació la família i l'escola són:

- Acordar pautes comuns → d'aquesta manera el canvi entre escola i casa no es tan gran.
- Tutories periòdiques
 - Demanar ajuda als pares si es necessita.
- Agenda

4.2. Escola

En aquest punt trobem de quina manera es poden fer canvis per fer tot el centre d'un lloc més acollidor per l'alumnat TEA. Els canvis que es proposen son per a millorar l'estada de l'alumnat TEA però a més pot ajudar a tot l'alumnat a poder sentir-se més agust dins el centre.

Per poder explicar millor els canvis aquest punt està dividit en quatre subpunts on en cada apartat en centrem en diferents punts del centre per fer-lo més accessible a l'alumnat tea, trobem el centre educatiu en general, l'aula específica de l'alumne, atenció directe amb l'alumne i finalment el sistema de treball general que s'estableix dins l'aula.

El subpunts són:

- **Centre educatiu** → en aquest punt principalment son els canvis que es poden fer per ajudar a l'orientació de l'alumne dins el centre i poder saber en tot moment on es troba i com pot arribar al lloc que vol anar.
- **L'aula** → aquí en centrem dins l'aula, és l'aula que l'alumne passara més hores de la jornada educativa. Aquest punt es centre en petits canvis que es poden fer per tenir un cert ordre dins l'aula, a més de com ha d'estar l'aula per facilitar la comprensió de l'entorn de l'alumne.
- **Atenció a l'alumnat** → és el punt on es tracta en particular de com atendre de la millor manera l'alumne.
- **Sistema de treball** → finalment trobem el punt on es parla de quins canvis es poden fer per millorar la comprensió de l'alumne, és important aquest punt per a que l'alumne pugui tenir un progrés i seguir les explicacions.

Amb els canvis que es proposen a continuació es fan canvis que son essencials per entendre millor tot pels alumnes TEA però es poden beneficiar tots els alumnes del centre.

4.2.1. Centre educatiu

Tant el programa TEACCH com el PEANA assenyalen la importància dels elements visuals per comprendre millor l'entorn. Les senyals visuals aporten una informació clara a les persones TEA, per aconseguir una major autonomia és fonamental que els espais comuns del centre estiguin senyalitzats en pictogrames (banys, aula de música, biblioteca...) així ajudem a identificar cada sala i que es realitza a cada una (Gallego Matellán, 2012).

A més de les senyalitzacions dels espais comuns una manera d'identificar l'aula és incloure la fotografia del/la tutor/a d'aquella aula, d'aquesta manera els alumnes saben identificar cada aula amb el grup que està en ella. (Alonso Sánchez al, et. 2008)

Ródenas (2014) explica que les línies de colors ajuden a marcar el recorregut o a delimitar espais, per exemple línia d'un color per arribar a la biblioteca, un altre color per el menjador...

Les línies de colors a més també poden delimitar espais, per exemple separar la zona d'infantil de la zona de primària dins el mateix centre. (Ródenas, 2014)

L'escola al moment que hi ha un alumne TEA a una aula ha de tenir present que s'han de tenir recursos com mestres de suport a l'aula, ja que un adult més a l'aula pot ajudar al seu desenvolupament. (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

El que es vol aconseguir és facilitar la comprensió de l'entorn i els permet una major participació i seguretat, d'aquesta manera reduir l'ansietat derivada de no controlar l'entorn que els envolta. Per aquest motiu les senyalitzacions han de ser segons Alonso Sánchez al, et. (2008):

- Presentar informació útil
- Informació simple
- L'ubicació ha de ser accessible per a l'alumne

És a dir, la informació que es presenta a l'alumne ha de ser fàcil d'entendre, s'ha de presentar just la informació més rellevant per no distreure-se amb la informació menys important i finalment aquesta informació ha d'estar a l'altura de l'alumne per facilitar la seva visió.

Com ja s'ha mencionat és important fomentar l'autonomia de l'alumne, per tant, el centre ha de donar les facilitats per poder-ho dur a terme. L'alumne s'ha de poder moure per l'escola sense problemes. La informació visual ajuda als nens TEA, sabent això un dels recursos que es poden utilitzar és:

- Senyalitzar el centre educatiu amb pictogrames identificant cada lloc.
 - Banys
 - Biblioteca
 - Classe d'informàtica
 - Sala de professors.
 - Etc.

A més també a l'entrada de l'escola s'ha de senyalitzar on està cada espai, de tal manera que en entrar es pugui saber cap on s'ha d'anar si es vol anar a la biblioteca, el bany... La millor manera es posant cartells identificatius amb una fletxa per saber cap on està a més de posar un mapa del centre educatiu senyalitzant on ens trobem i on estan els altres llocs.

Les aules de cada grup també s'han de senyalitzar de tal manera que es pugui identificar quin grup hi ha. A més de posar el curs i grup (si és necessari), també es s'ha de fer un cartell amb la fotografia del/la tutor/a de cada grup. D'aquesta manera visualment podem saber quin grup es troba a cada aula.

Per a millorar l'autonomia de l'alumne també es poden fer línies de colors al terra per poder-les seguir per arribar el llocs, cada lloc ha de tenir un color.

La informació que es presenti ja sigui en pictogrames o amb colors, ha de ser rellevant, s'ha d'evitar omplir el centre amb informació poc rellevant, ja que es podria distreure amb la informació menys important.

Tota la informació ha d'estar a l'altura de l'alumnat, ja que es a qui va dirigida aquesta informació visual.

En conclusió per ajudar als alumnes TEA a tenir una major autonomia dins el centre escolar s'ha de:

- Senyalitzar totes les portes amb pictogrames
- Senyalitzar el camí per arribar als llocs
- Delimitar els espais

Els colors i els pictogrames ajudaran a poder facilitar l'autonomia dels alumnes dins el centre educatiu.

4.2.2. L'aula

És important que el ratio alumnes-docent sigui mínim, d'aquesta manera el mestre podrà atendre les demandes dels alumnes. (Mulas, al, et. 2010)

L'organització a l'aula és necessària pels alumnes TEA, hi ha una relació entre desorganització a l'aula i problemes de comportament amb els estudiants TEA. És important anticipar allò que es farà i establir rutines, d'aquesta manera a l'aula hi ha d'haver un seguiment visual que a l'alumne el permet situar-se amb el temps i saber que ha de fer en cada moment i que vendrà després. (Gallego Matellán, 2012).

Per poder tenir tot en un ordre és important indicar que va a cada lloc, a les portes dels armaris es pot indicar en fotografies allò que ens trobarem en obrir les portes. A més als penjadors on cada nin ha de posar les seves coses, es pot indicar amb una fotografia de cada alumne el seu lloc. (Ródenas, 2014)

Tant el programa TEACCH com el PEANA mostren la importància d'utilitzar indicadors visuals, l'organització visual ajuda a tots els alumnes a poder planificar les activitats, a més als alumnes TEA es aporta una informació clara, els ajuda a saber que han de fer i d'aquesta manera baixa l'ansietats. És molt important l'utilització d'horaris visuals amb pictogrames. També és important a dins l'aula tenir un tauler informatiu, allà s'ha d'ubicar la informació important que han de tenir en compte els alumnes (Gallego Matellán, 2012).

Com s'ha mencionat ja les claus visuals són essencials igual que mantenir una rutina i el fet de saber que vindrà després, per tant com indica Ródenas (2014) mitjançant pictogrames es pot representar la seqüència d'allò que succeirà.

Un ambient estructurat i ordenat és essencial pels alumne TEA, permet que l'alumne estigui motivat i interessat per allò que realitza, els espais han d'estar clarament marcats és a dir s'ha d'indicar el lloc de joc, el lloc de fer tasca... A més de l'estructura l'ordre també es essencial, un espai desordenat o desorganitzat pot fer que l'alumne tingui la seva atenció en el que no correspon en aquell moment. (Ródenas, 2014)

Com bé diu el programa TEACCH els espais i les zones de treball dels alumnes han d'estar adequadament col·locades de forma que puguin accedir tots els alumnes. (UNIR 2021)

El material que s'utilitza ha d'estar accessible en tot moment per a tot l'alumnat, d'aquesta manera també el permet cuidar el material de forma independent. (Alvarez, 2020)

Funciona molt bé tenir llocs concrets per cada activitat, igual que espais adaptats al treball individual i altres al treball grupal. (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

L'espai s'ha de dividir en zones en funció de la seva utilitat, treball individual i grupal, zona de jocs, la pissarra i la zona dels recursos audiovisuals. (Adolid i Navarro, 2020)

L'alumnat TEA generalment té dificultats en l'organització, per aquest motiu és molt important que l'aula tingui un horari visual, on l'alumne en tot moment el podrà revisar (Gallego Matellán, 2012).

L'ubicació en que treballa l'alumne dins l'aula també és important, s'ha de procurar mantenir l'alumne en un espai on no tingui molts d'estímul visual que el puguin distreure de la tasca que ha de realitzar. A més el seu espai ha d'estar a un lloc on sigui fàcil pel docent poder-lo supervisar i ajudar-lo en ser necessari, però no ha d'estar aïllat dels seus companys (Orellana Ayala, 2016).

Com s'ha mencionat anteriorment, es necessita un ordre dins l'aula per evitar problemes de comportament, una manera de tenir tot ben organitzat sempre és tenir imatges del que va a cada lloc, per exemple a l'armari posar que va allà dins, de tal manera que sempre sabem on estan les coses i en acabar d'utilitzar-les sabem s'han de posar.

Hem mencionat que els alumnes TEA necessiten un control del que vindrà després, per tant, s'ha de seguir una rutina, s'ha de tenir anotada aquesta rutina setmanal per saber que ve després. Per tenir sempre present el que ve després s'ha de tenir a l'aula un horari setmana, aquest horari s'ha de fer en pictogrames per tenir la informació de manera visual.

A més de l'horari, també s'ha de tenir planificada tota la classe i en començar explicar que hem de fer en tot moment, quan s'explica s'han d'utilitzar els pictogrames i deixar-los present tota la classe d'aquesta manera en tot moment l'alumne sabrà que ha de fer només mirant. D'aquesta manera no tindrem cap moment on l'alumne no sap que ha de fer.

L'aula també s'ha de col·locar de certa manera, tot ha d'estar accessible pels alumnes, tot a llocs on ells poden arribar sense ajuda del mestre, d'aquesta manera potenciam la seva autonomia.

També l'aula ha d'estar separada per zones i explicar quines funcions té cada zona, de tal manera que només estan a un lloc ja se sap el que toca.

- La zona de la pissarra, allà els alumnes han d'escoltar al mestre i demanar si no entenen alguna cosa.

- Zona de treball individual
- Zona de treball grupal
- Zona de joc
- etc.

A més l'aula ha de tenir:

- Horari setmanal en pictogrames
- Horari de rutines diàries
- Tauler informatiu

En conclusió per poder tenir un bon espai per a l'aprenentatge de tots els alumnes i assegurar el benestar i comprensió dels alumnes TEA s'ha de tenir en compte una sèrie de pautes:

- Mantenir un ordre dins l'aula
- Tenir una rutina establerta
- Tauler informatiu amb el que es farà durant el dia
- Pictogrames per la informació del lloc o de la rutina
- Tenir diferents zones dins l'aula i marcar aquestes zones

4.2.3. Atenció a l'alumnat

Respecte la intervenció directa amb l'alumne, dona bon resultat que l'estudiant tingui una agenda diària on a més de posar l'horari de cada dia també s'indiqui el material que necessita per realitzar aquesta assignatura, per exemple a música ha de dur la flauta, les partitures, el llibre... (Gallego Matellán, 2012).

Com ja s'ha dit mantenir una rutina i saber que vindrà després és important amb els alumnes TEA per evitar ansietat i comportaments disruptius dins l'aula, d'aquesta manera el docent ha d'evitar els moments d'improvisació i el canvi de rutina. Si per algun motiu es canvia l'activitat o es canvi l'assignatura que va després, s'ha d'avisar com abans millor i marcar el canvi a l'horari de l'aula. (Gallego Matellán, 2012).

Una bona manera d'evitar l'ansietat als alumnes és l'ús diari de l'agenda, d'aquesta manera es desenvolupa una rutina i es té coneixements de que es farà en cada moment. (UNIR 2021)

És molt important la repetició per interioritzar el que s'aprèn, repetir ajuda a crear una rutina que poden ser molt importants als alumnes TEA. (Ródenas, 2014)

A l'hora de fer activitats es important tenir en compte que és millor donar les feines de manera fragmentada, és a dir, és millor anar donant petites parts de l'activitat. Les instruccions han de ser el més senzilles possible. També és important controlar el període d'atenció que te l'alumne i treballar segons aquest períodes (Orellana Ayala, 2016).

Amb el tema de fer algun tipus d'examen, s'ha de tenir present el lloc, un espai tranquil i amb pocs estímuls sensorials, l'examen s'ha de presentar com una oportunitat d'aprenentatge. S'ha de tenir present que l'examen pot ser causa d'ansietat i per tant no podrà demostrar allò que ha après, si és així la millor solució és cercar un altre mètode d'avaluació (Iacoboni i Moirano, 2018).

En termes generals els alumnes TEA tenen un pensament literal per tant es important a l'hora de parlar amb ell no utilitzar el doble sentit. (Gallego Matellán, 2012).

Quan l'alumne te distraccions o l'ateren renous molt elevats es pot utilitzar auriculars amb música suau que el tranquilitzi. (Iacoboni i Moirano, 2018).

Utilitzar claus visuals a les explicacions de les activitats que realitza l'alumne com ens explica Juan Antonio Ródenas (2014) es una de les metodologies principals que s'utilitzen amb l'alumnat TEA, ajuda a captar millor la informació degut a la preferència del canal visual.

L'utilització d'ordinadors amb alumnes TEA ajuda a personalitzar les activitats segons les seves necessitats, es motivador ja que presenta estímuls majoritàriament visuals i afavoreix el treball autònom. (Gallego, 2012)

Els alumnes TEA presenten ansietat quan no saben el que toca després, per evitar això i que l'alumne pugui tenir present en tot moment el que es farà en acabar aquella activitat l'alumne ha de tenir:

- A part de l'horari, l'alumne ha de tenir la seva agenda, en ella s'ha d'anotar allò que s'ha de fer a casa.
- Un horari individual sempre visible, on posi el que toca fer cada dia, a més en aquest horari s'ha de posar el material que necessita per realitzar aquesta activitat. En aquest horari s'han d'anotar els canvis en cas de que un dia sorgeix un imprevist i s'ha de fer un canvi.

L'agenda, que també s'utilitza per mantenir la comunicació amb la família, ens permet que l'alumne pugui entendre allò que està fent, el que ha de fer després i poder-se preparar pel que ha de fer.

L'agenda ajuda a l'autonomia de l'alumne, per poder-se planificar el seu dia a dia, tant a les hores de classe com les hores que està a casa.

A més les tasques que es donen a l'alumne han d'estar fragmentades en petites parts per fer més fàcil que l'alumne mantingui l'atenció petits períodes.

En conclusió per evitar l'ansietat de l'alumne i conductes disruptives dins l'aula, s'ha de seguir:

- Planificar tota la sessió
- Utilització d'agenda
- Mantenir una rutina
- Informació de les tasques
- Informació fragmentada → no donar molta informació de cop
- Evitar el renou molt fort.

4.2.4. Sistema de treball

A l'hora de realitzar els treballs dins l'aula és important establir rutines, d'aquesta manera evitem els moments de no saber què fer, l'alumne si té una rutina sap que va després de cada activitat i per tant que fer en cada moment. (Mulas, al, et. 2010)

Per a realitzar les activitats s'ha de tenir en compte el temps, és a dir, que les activitats proposades no siguin molt llargues, per tant es essencial la planificació prèvia de les activitats que es vulguin fer. (UNIR 2021)

Les explicacions i les activitats s'han d'explicar en petites seccions marcant clarament el començament i la finalitat, a més s'han de limitar les opcions i exposar-les de manera clara, d'aquesta manera evitem la confusió i l'ansietat. (Mulas, al, et. 2010)

Les activitats que es realitzen a l'aula, s'han d'especificar el moment en què s'acaba, el concepte d'acabat ajuda a organitzar i motivar a les persones TEA. (Alvarez, 2020)

Les claus visuals són molt útils per ajudar a l'alumnat, ja que dona suport a la informació que es transmet de manera oral, d'aquesta manera es facilita la captació d'aquesta informació, ja que en la seva majoria l'alumnat TEA té preferència amb en canal visual. (Ródenas, 2014)

Les instruccions a n'aquestes activitats han de ser visuals, s'ha de proporcionar no només la informació escrita sinó també de manera visual. (Alvarez, 2020).

Els pictogrames ajuden als alumnes a conèixer les seqüències del que s'ha de realitzar, mitjançant dibuixos es representa el que succeirà. (Ródenas, 2014)

La manera en què es donen les instruccions per a fer les activitats es molt important, hem de tenir en compte que si es donen moltes instruccions de manera simultània l'alumne es pot dispersar o sentir-te agobiats i per tant no complirà la feina assignada (Orellana Ayala, 2016).

Les adaptacions que es realitzen s'han d'adaptar a les característiques de cada alumne, l'alumne a més ha de saber què fer, quan de temps i què fer després de l'activitat que està realitzant . Els materials utilitzats a l'hora de fer l'explicació han de ser clars, ben organitzats i amb instruccions que han de seguir, les instruccions han d'anar acompanyades de informació visual (pictogrames). (UNIR 2021).

Les adaptacions curriculars que realitza l'equip docent del centre han de ser personalitzades a les característiques de l'alumne, han de tenir en compte una sèrie d'aspectes, com l'entorn familiar, l'evolució de l'alumne i les característiques i potencialitat. (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

Algunes accions metodològiques que demostren ser bones són, l'aprenentatge en un context natural, agafar els interessos dels alumnes com a punt de partida per realitzar la tasca a classe, dissenyar situacions on desencadenin situacions de comunicació i evitar al màxim possible les situacions de distracció. (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

S'ha d'implementar una estructura secuencial del treball a més d'una organització espai-temps del treball que s'ha de realitzar. Els pictogrames ajuden a poder comprendre la tasca a realitzar. (Adalid i Navarro 2020)

A l'hora d'avaluar l'alumnat TEA s'han de tenir algunes coses en compte, si es fa un examen ha de ser a un lloc tranquil i sense estímuls sensorials, aquest examen s'ha de presentar com un aprenentatge. S'ha de tenir present que amb un examen no es pugui veure el progrés i tot el que ha après l'alumne, ha sigut per ansietat, falta de concentració... per tant la millor opció es cercar altres maneres de poder avaluar el progrés de l'alumne. (Iacoboni i Moirano, 2018)

La tecnologia pot de gran ajuda amb els alumnes TEA, els ordinadors són un gran reforç en el desenvolupament de l'aprenentatge. Els ordinadors aporten flexibilitat, per tant ens permet individualitzar i personalitzar les activitats. La tecnologia aporta un estímul multisensorial i facilita la descodificació de l'informació. (Gallego, 2012)

Com ja s'ha dit la rutina és molt important, mantenir una manera fixa de realitzar les classes, seguir sempre la mateixa rutina (entrar, passar llista, repassar l'horari del dia...), és molt important per saber que ve després i per tant, evitar el moment de "que ve després?" que això pot provocar ansietat.

Les activitats realitzades a l'aula han d'estar estructurades, han de tenir un principi i un final ben definit, de tal manera que l'alumne sempre sap que fer a continuació.

El temps a l'hora de realitzar activitats es essencial, les activitats que es realitzen a l'aula no poden ser molt llargues.

Les adaptacions de les activitats que realitzen els mestres, s'han de realitzar segons les característiques de cadascun dels alumnes, cada alumne és diferent, les seves necessitats són diferents i per tant aquestes adaptacions s'han d'adaptar a les seves necessitats.

Per realitzar les classes és important seguir els interessos dels alumnes, d'aquesta manera podem tenir els alumnes amb un major interès cap a l'explicació que es dona.

En conclusió a l'hora de realitzar les activitats dins l'aula hem de tenir en compte:

- La rutina
- L'estructuració
- El temps de les activitats
- Adaptacions individualitzades
- Interessos dels alumnes.

Si seguim el que s'ha mencionat podem evitar els moments de confusió, ansietat per no saber que ve després i per tant, evitem tenir a l'aula comportaments disruptius.

Per a l'avaluació de l'alumnat s'ha de tenir present que a l'hora de realitzar un examen ha de ser a un lloc tranquil, però ens podem trobar que amb un examen l'alumne no pugui mantenir la concentració que tingui ansietat... per aquest motiu s'han de cercar maneres alternatives a l'avaluació de l'aprenentatge de l'alumnat.

4.3. El docent

Quan un docent té un alumne TEA ha de tenir en compte que independentment del seu potencial i de la intel·ligència d'aquest alumne, els alumnes TEA poden presentar problemes en la interacció social, alteracions de conducta, deficit de comunicació, alteracions cognitives... (Equip d'educació, Universitat de València, 2022).

Els docents que estiguin amb alumnes TEA han de ser conscients que en alguns moments les dificultats de comunicació poden provocar confusions i per tant, poden aparèixer diferents conductes disruptives com per exemple, córrer per l'aula, autolesions, cridar entre alt. És important conèixer els estímuls que precedeixen a les conductes disruptives i intentar evitar-les. Per exemple sensibilitat als renous alt per tant, en començar haver un to de veu alt a classe s'ha d'intentar baixar. (Mulas, al, et. 2010)

Com ja s'ha mencionat l'alumnat TEA necessita anticipació de les activitats que es desenvoluparan a l'aula en aquella seció, el docent pot fer un llistat a la pissara de l'estructura i la previsió del que es farà, això s'ha de fer al principi de cada classe (Iacoboni i Moirano, 2018).

S'ha d'evitar la frustració a l'hora d'aprendre, per tant a l'hora de d'aprendre s'ha d'afavorir les oportunitats d'èxit en les activitats. (Mulas, al, et. 2010)

Com ens explica Iacoboni i Moirano (2018) el mestre ha de promoure en tot moment que l'alumne TEA el cerqui per demanar ajuda si així ho necessita per poder seguir la classe o realitzar una tasca. Quan el docent detecta l'error a l'activitat l'ho ha d'expressar de manera positiva per fomentar l'aprenentatge.

Els docents han de tenir una serie de coses en compte a l'hora d'atendre els alumnes amb TEA, per començar, ha d'intentar conèixer el màxim possible les característiques dels seus alumnes, entenent les seves característiques podrà entendre millor les necessitats d'aquests.

a més els docents han de reconèixer els estímuls que precedeixen algunes conductes que s'han d'evitar dins l'aula, reconèixer aquests estímuls ajuda a poder actuar abans i evitar les conductes disruptives o intentar minimitzar-les.

A l'aula tant el to de veu com el renou general de l'aula ha de ser baix, la feina del docent es intentar en tot moment que així sigui, aconseguir una aula amb un renou general baix, ja que molts alumnes TEA tenen sensibilitat pels renous alts.

En tot moment les activitats realitzades a l'aula han de potenciar els èxits dels alumnes per evitar el sentiment de fracàs.

En conclusió els docents han de saber:

- Conèixer les característiques de l'alumne
- Reconèixer els estímuls que afecten a l'alumne
- Evitar renous elevats dins l'aula.

A més és important que el mestre en començar cada sessió expliqui fent un llistat a la pizarra de que es farà a la classe i a més quina és l'estructura o ordre a seguir. D'aquesta manera l'alumne sap en tot moment que ve després i evitem tenir el moment d'ansietat per no saber que ve després.

4.4. Els companys

Es recomana als alumnes TEA realitzar la seva educació a aules ordinàries, són molt el beneficiats tant per l'alumnat TEA com per la resta de companys, per els companys pot suposar una experiència única de convida en la diversitat que es trobaran a la societat, (Equip d'educació, Universitat de València, 2022)

Amb l'alumnat TEA existeix el risc de ser exclòs i en ocasions pot sofrir assetjament escolar del seu grup d'iguals, ja que els altres alumne poden veure la manera de interactuar d'aquest alumne de manera inapropiada o directament l'alumne TEA no cerqui relacionar-se amb el grup d'iguals (UNIR, 2019)

Els alumnes TEA amb freqüència presenten dificultats per relacionar-se i establir amistat amb els company, pero tenen el desig d'establir un grup d'amistat. Per les seves dificultats per establir vincles poden ser víctimes d'assetjament escolar. Es feina del tutor establir un ambient agradable en el grup que faciliti establir vincles. (Gallego, 2012)

El cercle d'amistats es una estrategia flexible que es basa en el suport dels companys per ajudar als alumnes que tenen dificultats per relacionar-se, com poden ser els alumnes TEA, les millores no només són socials sinó que també acadèmiques. El cercle d'amistats mostra pràctiques i ajuda a trobar maneres de superar les dificultats de relacionar-se. Tots els alumnes, no només els alumnes TEA, es beneficien del cercle d'amistat. (Hernández, 2013).

En conclusió per aconseguir una inclusió a l'aula ordinària de tots els alumnes, es necessita que tots estiguin implicats en l'educació, incluit els propis alumnes. El tutor ha de crear un entorn agradable a l'aula, controlar que no es produeixin casos d'assetjament entre alumnes i crear el cercle d'amistats.

El cercle d'amistats ha demostrat ser eficient tant per l'alumne TEA, que té més facilitat d'aquesta manera en relacionar-se, com per els altres alumnes implicats.

5. Conclusions

Els diagnostics TEA en els últims anys van en augment a més la majoria d'aquest alumnat asisteix a aules ordinàries a Espanya, per aquest motiu els centres han de garantir un entorn on l'alumne pugui estar còmode, relacionar-se amb iguals i seguir el seu aprenentatge.

Els centres educatius han d'apostar per un entorn inclusiu, tots els alumnes siguin quines siguin les seves necessitats han de poder seguir la seva educació.

Els alumnes TEA tenen unes necessitats educatives però com hem pogut veure al llarg d'aquest treball és possible poder atendre aquestes necessitats a les aules ordinàries.

A la guia que s'ha elaborat s'han mostrat canvis que es poden fer tant al centre educatiu, a l'aula, el sistema de treball i el docent per a poder facilitar l'autonomia de l'alumnat TEA i atendre les necessitats a l'hora d'aprendre.

Com hem comprovat els alumnes TEA aprenen millor a partir de mitjans visuals, per tant sempre s'ha de incloure imatges/pictogrames... a l'hora d'elaborar les classes, de donar explicacions...

A més si el centre està indicat en tot moment mitjançant pictogrames d'on estan els llocs l'alumnat TEA es pot orientar en facilitat dins el centre i així ajudem a la seva autonomia i evitem moments d'ansietat.

Els alumnes TEA necessiten una rutina i una estructura clara, el docent per tant ha de mantenir sempre una rutina clara i a més al principi de la sessió ha d'explicar l'estructura que seguirà aquest dia la sessió.

La relació amb les famílies es clau per una millora educativa, però més important es amb els alumnes que presentin necessitats educatives, mantenir el contacte i seguir una mateixa estructura a casa i a l'escola ajuda a l'alumnat TEA a baixar els nivells d'ansietat.

Amb la guia elaborada podem comprovar com la inclusió a les aules ordinàries dels alumnes TEA és possible fent petits canvis que són essencials per un grup d'alumnes però a més pot ajudar a tot el conjunt de la classe.

6. Referències

Adalid Ruiz, P. i Navarro Eslava, R.A. Maig 2020. El método TEACCH como herramienta en la intervención educativa de adolescentes de 14 años, con transtorno de espectro autista. *Quaderns digitals.net*, 91, 30-53. Disponible e: http://www.quadernsdigitals.net/datos/hemeroteca/r_1/nr_862/a_11542/11542.pdf

Alonso Sánchez al, et. 2008. Metodología TEACCH ¿Sólo para Autismo? *CEE Virgen del castillo. Junta de Castilla y León*. Disponible en: <https://www.educa.jcyl.es/crol/es/educacion-inclusiva/metodo-teacch>

Alvarez, R. Juny 2020. Fundamentos y aplicación del método TEACCH en la intervención dirigida a personas con transtorno del espectro del autismo. *Autismo Andalucía*. Disponible en: http://www.teamenorca.org/wp-content/uploads/2020/06/ALVAREZ-RESUMEN-TEACCH_compressed.pdf

American Psychiatric Association. 2013. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5)*. Disponible en: <https://bit.ly/3Muq4yw>

Bonilla, M. y Chaskel, R., 2016. *Transtorno del espectro autista*. Chamilo.cut.edu.mx. Disponible en: <https://bit.ly/385QGrg>

Confederación Autismo España. 2022. *Sobre el TEA*. Disponible en: <https://bit.ly/30DozQQ>

Confederación autismo España. 2019. *Se confirma el aumento de personas con autismo identificades en España*. Disponible en: <https://bit.ly/3H70SNF>

Consejería de Sanidad y Política Social, Servicio Murciano de Salud y Subdirección General de Salud Mental, 2012. *Protocolo de coordinación de las actuaciones educativas y sanitarias para la detección e intervención temprana en los trastornos del espectro autista (TEA)*. Murciasalud.es. Disponible en: <https://bit.ly/3MkBa9l>

De León S., B. 2011. La relación familia-escuela y su repercusión en la autonomía y responsabilidad de los niños/as. Disponible des de: <https://bit.ly/3utTEfm>

Dominguez Martínez, S. 8 Maig del 2010. *La Educación, cosa de dos: La escuela y la familia*. Temas para la Educación. ISSN 1989-423. Federación de Enseñanza de CC.OO. de Andalucía. Disponible en <https://www.feandalucia.ccoo.es/andalucia/docu/p5sd7214.pdf>

EADISOC, 2021. Servei d'Atenció a la Diversitat-EADISOC. GOIB. Disponible en: <https://bit.ly/3EQGgb1>

Educación, E.D.E.E., 21/02/2022. *Principales estrategias educativas para niños con autismo*. Universitat internacional de Valencia. Disponible en: <https://bit.ly/3xBnN0r>

Escobar Solano, M.A., Caravaca Catabella, M., Herrero Navarro, J.M., i Verdejo Bolonio, M.D., 2016. *Necesidades Educativas Especiales del Alumnado con trastornos del espectro autista*. Equipo de Orientación Educativa i psicopedagògica de Autismo y otros Transtornos Graves del Desarrollo. Consejería de Educación, ciència e investigación. Disponible en: <https://bit.ly/3tqfqCk>

Federación de enseñanza, FEUSO, 2013. Texto LOE – LOMCE. Disponible en: <http://www.feuso.es/media/TEXTO%20COMPLETO%20LOE%20LOMCE.pdf>

Gallego Matellán, M., 2012. *Guía para la integración del alumnado con TEA en educación primaria*. Universidad de Salamanca. Salamanca: INICO. Disponible en: <https://bit.ly/3MouxTI>

García-Cuevas Román, A. y Hernández de la Torre, E., 2016. El aprendizaje cooperativo como estrategia para la inclusión del alumnado con TEA en el aula ordinaria. *Revista nacional e internacional de educación inclusiva*, Vol 9 (2), pp.18-34. Disponible en: <https://bit.ly/3Kb6YMQ>

Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació., 2022. *Trastorn de l'Espectre Autista (TEA)*. SE Pla de l'Estany. Disponible en: <https://bit.ly/3Qa2bzo>

Gomez, M., 26/05/2021. *El método TEACCH: un método eficaz para el desarrollo de la autonomía en el alumnado con trastorno del espectro autista – formación del profesorado*. Gobierno de Aragón. Disponible en: <https://bit.ly/3OmHTkD>

Govern de les Illes Balears, 2011. *BOIB 15 de maig de 2011*. Palma.

Govern de les Illes Balears, 2015. *BOIB 15 de maig de 2015*. Palma.

Hernández Rodríguez, J.M., 2013. *Círculo de amigos*. Equipo Específico Alteraciones Graves Desarrollo, Consejería de Educación Madrid. Disponible en: https://convivencia.files.wordpress.com/2013/04/hernandez_circulo_de_amigos.pdf

Hervás Zuñiga, A. Balmaña, N. Salgado, M., 2017. *Los trastornos del espectro autista (TEA)*. Sepeap Pediatría Integral. Disponible en: <https://www.pediatriaintegral.es/publicacion-2017-03/los-trastornos-del-espectro-autista-tea/>

Iacoboni, G.; Moirano, A., 2018. *Inclusión de alumnos con TEA en nuestras clases: desafíos y propuestas*. Puertas Abiertas (13) En Memoria Académica. Disponible en: http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.9144/pr.9144.pdf

Mandal, A. 2014. *Autism History*. Medical and life sciences. Disponible en: <http://www.news-medical.net/health/Autism-History-%28Spanish%29.aspx>

Moreno, Sandra. 6 Abril 2021. Conocemos el Método TEACCH para alumnado con TEA. *Orienta Gabinete psicopedagógico*. Disponible en: <https://gabineteorienta.com/metodo-teacch/>

Mulas, al, et. 2010. *Modelos de intervenció en niños con autismo*. *Rev Neurol*. 2010;50(Suppl 3):S77-84. Disponible en: <https://faros.hsjdbcn.org/adjuntos/1839.1-bdS03S077.pdf>

Orellana Ayala, C., 2016. *Adecuando el aula para alumnos con autismo y TDAH*. *Autismo Diario*. Disponible en: <https://autismodiario.com/2016/12/19/recomendaciones-para-las-aulas-de-alumnos-con-autismo-tdah/>

Ródenas, J., 2014. Estructuración espacio-temporal o proyecto Peana para niños/as con Autismo. *Revista Publicaciones Didácticas*, 53(2) 33-36. Recuperado de <http://publicacionesdidacticas.com/hemeroteca/articulo/053010/articulo-pdf>

Sanz-Cervera, Pilar; Fernández-Andrés, Mª Inmaculada; Pastor-Cerezuela, Gemma; Tárraga-Mínguez, Raúl, 2018 EFECTIVIDAD DE LAS INTERVENCIONES BASADAS EN METODOLOGÍA TEACCH EN EL TRASTORNO DEL ESPECTRO AUTISTA: UN ESTUDIO DE REVISIÓN *Papeles del Psicólogo*, vol. 39, núm. 1, 2018 Consejo General de Colegios Oficiales de Psicólogos, España Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=77854690005>

Universidad de internet, UNIR 20/10/2021. *Método TEACCH para el desarrollo del alumnado con TEA*. UNIR. Disponible en: <https://bit.ly/39kaDvI>

Velarde-Incháustegui, M. Ignacio-Espíritu, M.E. Cardenas-Soza, A. 2021 Diagnóstico de Trastorno del Espectro Autista-TEA, adaptándonos a la nueva realidad. *Revista de Neuropsiquiatr.* (84) 175-182. Disponible en: <https://revistas.upch.edu.pe/index.php/RNP/article/view/4034>

Vidriales Fernández, R., Gutiérrez Ruiz, C., Sánchez López, C., Plaza Sanz, M., Hernández Layna, C. y Verde Cagiao, M., 2022. *El alumnado con trastorno del espectro del autismo en España* . Autismo.org.es. Disponible en: <https://bit.ly/3rAxDfm>

